

Miscellanea

Het Norbertinessenklooster van Sint-Gerlach te Houthem

Het Nederlandse Rijksarchief in Limburg publiceerde zopas een *Inventaris van het archief van het Norbertinessenklooster van Sint-Gerlach*, opgesteld door J. A. K. HAAS en uitgegeven te Maastricht in 1971. Dit werk verdient onze bijzondere aandacht, niet alleen als inventaris, maar vooral omdat de samensteller er bijna een monografie van heeft gemaakt.

In de degelijke inleiding schetst J. A. K. Haas vooreerst het ontstaan van dit klooster in 1201, op het graf van de kluizenaar Sint-Gerlach, ter zijner eer en voor de geestelijke verzorging van de pelgrims. De schrijver meent dat de wereldlijke stichter, Gosewijn, de jonge orde van de Norbertijnen koos omdat die zich bijzonder met de zielzorg bezig hield. Deze reden, indien ze aanwezig was, woog wellicht toch minder zwaar dan het feit dat de grootvader van de stichter, Gosewijn II, heer van Heinsberg en Valkenburg, reeds Heinsberg had gesticht. Uit dit klooster konden dan ook de eerste kloosterlingen voor Houthem worden gehaald.

Dat Houthem van de aanvang af een dubbelklooster was, staat vrijwel vast (blz. 4). De bronnen zijn hier zelfs talrijker dan voor de meeste andere kloosters. Moeilijker op te lossen is de vraag wanneer precies Sint-Gerlach ophield een dubbelklooster te zijn. Na 1279 vindt men immers nog enkel monialen vermeld.

De schrijver hecht vrij veel belang aan het feit dat de kloosters Heinsberg en Houthem in het begin van de 13de eeuw een tijdlang dezelfde proost hadden. Of ze daarom « één geheel vormden » (blz. 5) of een « personele unie » (blz. 6) is een andere vraag. Deze uitdrukkingen zijn ongewoon in de monasteriologie en overdrijven wellicht enigszins de band tussen beide kloosters.

Belangrijker is de vraag naar het adellijke karakter van dit klooster, vooral na de studies van A. Schulte en J. Ramackers (Anal. Praem. 1929-1930) over dit probleem. J. A. K. Haas behandelt grondig deze vraag (blz. 6-7) en besluit tot het adellijk karakter van dit klooster

vanaf zijn ontstaan tot zijn opheffing in de 18de eeuw. Spijtig is wel dat de schrijver voor de eerste dertig jaren geen argumenten kan brengen, zodat daarover eventueel een zekere twijfel kan blijven bestaan. Deze twijfel kan echter vrijwel worden weggenomen door de vergelijkende methode, die hier misschien iets te weinig wordt toegepast. Indien het Heinsbergse klooster op het ogenblik van de stichting van Houthem reeds uitsluitend aan de adel was voorbehouden, en dit bovendien de heersende gewoonte was, dan lijkt het waarschijnlijk dat ook de dochterstichting aan hetzelfde statuut onderworpen werd.

Op institutioneel gebied is er aan te stippen dat de zusters het recht bezaten de proost te kiezen uit een Norbertijnenklooster naar hun keuze en dat in 1293 het « numerus clausus » werd vastgesteld op 30 zusters, een getal dat minstens éénmaal, nl. in 1597, werd overschreden tot 37.

J. A. K. Haas schetst verder de uitwendige lotgevallen van dit klooster tot aan de opheffing in 1797 (blz. 8-12). De specialisten van de economische geschiedenis zullen hier misschien een overzicht missen van de evolutie van het domein van dit klooster. Doch men kan dit redelijkerwijze niet verwachten in de inleiding van een inventaris, ook al is die inleiding hier in feite onverwacht rijk aan inhoud.

Behalve met Heinsberg schijnt Houthem bijna geen contacten gehad te hebben met andere Norbertijnenkloosters, wat voor een vrouwenklooster niet zo verwonderlijk is. De aristocratische samenstelling van deze instelling en de soms hooghartige houding van de monialen, lijkt hier minder conflicten met de omgeving veroorzaakt te hebben dan b.v. te Rekem.

Voor de presentatie van deze inventaris verdienen het Rijksarchief in Limburg, de drukker en de ontwerper alle lof. Er werd prachtig glanzend papier gebruikt, een mooie letter en enkele goedgekozen illustraties.

Misschien zullen sommige lezers enigszins gestoord zijn door een overdreven aanwending van vreemde woorden (zie b.v. de laatste paragraaf van de inleiding). Ook laat de schrijver graag de technische termen in het Latijn. Wellicht kan dit standpunt verdedigd worden voor functies als *pincerna* en *advocatus*, al bestaan hiervoor ook on-dubbelzinnige Nederlandse woorden. Moeilijker te verdedigen is dat de plaatsnamen (b.v. Rekem, Uikhoven, Maastricht e.d.) soms in de oorspronkelijke taal blijven staan en soms niet. In een uitdrukking als « plebanus van de kerk van de H. Joannes te Traiectum » (blz. 72,

reg. 12), lijkt ons de eerbied voor de oorspronkelijke taal van het document overdreven.

Deze kleine onvolmaaktheden doen echter niets af aan de waarde van deze inventaris, die een mooie aanwinst betekent voor de monastriologie van de premonstratenzerorde en waarvoor de samensteller onze dankbaarheid verdient.

Rode Beukenlaan, 7
B - 1810 WEMMEL.

W. M. GRAUWEN, O. Praem.

Herman van Doornik en Norbertus

Mej. Dr. Geline Niemeyer publiceerde zopas een lang en grondig artikel over de drie boeken *Miracula S. Mariae Laudunensis* van abt Herman van Doornik, meer speciaal over de schrijver van deze bron en de tijd van haar ontstaan¹). Dit artikel is onder meer dan één opzicht belangrijk voor de geschiedenis van onze streken. Niet alleen worden alle gegevens over abt Herman verzameld en in hun historisch kader geplaatst, maar ook het zelfstandigheidsstreven van het bisdom Doornik tegenover Noyon en nog heel wat meer twaalfde-eeuwse toestanden worden ter verklaring bij de uiteenzetting betrokken. Zoals dikwijls het geval is in werken van geschiedschrijvers die grondig werk leveren, biedt de inhoud van dit artikel meer dan de titel belooft, terwijl bij oppervlakkige historici de titel soms verwachtingen wekt die niet worden ingelost.

Het kan hier niet de bedoeling zijn dat artikel samen te vatten. Noteren we enkel dat de schrijfster uitvoerig aantoonst dat de auteur van het *De miraculis* identiek is met die van het *Liber restorationis S. Martini Tornacensis*, nl. Herman, abt van Sint-Maarten te Doornik tot 1136, die daarna te Laon te gast was²). Dit werd vroeger reeds vermoed, maar wordt nu voor het eerst met argumenten gestaafd³).

¹) G. NIEMEYER, *Die Miracula S. Mariae Laudunensis des Abtes Hermann von Tournai. Verfasser und Entstehungszeit*, in *Deutsches Archiv für Erforschung des Mittelalters*, 1971, XXVII, Heft I, blz. 135-174.

²) De argumenten die uit tekstvergelijking en woordgebruik zouden kunnen gehaald worden, bleven hier wel wat op de achtergrond. Hierbij zou de computer ongetwijfeld diensten kunnen bewijzen.

³) Behalve de voorstanders van de stelling dat beide bronnen dezelfde auteur hebben, door de schrijfster opgesomd (blz. 141), kunnen we nog onze confrater G. van den Elsen